

ВЕРБАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ В ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ

Петрук Оксана Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу початкової освіти
імені О.Я. Савченко
Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Анотація. В публікації розглянуто сутність поняття *вербальне / словесне / описове оцінювання*, наведено дефініції терміна. Крім того, проаналізовано вітчизняний та зарубіжний досвід упровадження вербального оцінювання з перспективою переосмислення його і врахування в освітній практиці.

Ключові слова: оцінювання, вербальна оцінка, оцінювальне судження, навчальні досягнення.

Вербальне / словесне / описове оцінювання використовується у багатьох системах освіти у світі: у Німеччині, Італії, Швеції, Норвегії, Чехії, Новій Зеландії та інших країнах. Воно відповідає сутності сучасної школи, яка вбачає найвищу цінність у розвитку дитини, потреби і прагнення якої визначають зміст і характер навчання. Тому вербальне оцінювання слід розглядати як один із векторів модернізації шкільної освіти, і початкової ланки зокрема.

Вважаємо за доцільне з'ясувати сутність поняття *вербальна / описова / словесна оцінка*, оскільки в літературі з цього питання ми знаходимо різні думки теоретиків та практиків. Так, М. Житко під вербальною оцінкою розуміє усну або письмову інформацію про шкільні досягнення дитини, підготовлену на основі систематичних спостережень за її шкільною діяльністю [1]. У методичних рекомендаціях Міністерства освіти і науки України **щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4-х класів** [2] пропонують використовувати вербальну оцінку, під якою розуміють «оцінювальне

судження про досягнення», яке може виражатися як усно, так і письмово. На нашу думку, найбільш вичерпно характеризує сутність терміна визначення, сформульоване академіком О. Савченко, а саме: «Описова оцінка – це усна або письмова інформація про особистісні та навчальні досягнення здобувача освіти, підготовлена на основі систематичних спостережень за її шкільною діяльністю, вивчення та аналізу продуктів навчальної діяльності, відображених у письмових, творчих роботах, малюнках і под.» [3, с. 116].

Для нашого дослідження важливо вивчити і проаналізувати вітчизняний та зарубіжний досвід реалізації вербального оцінювання з перспективою переосмислення його і врахування в освітній практиці. Так, нашу увагу привернула ґрунтовна й інформативна робота польських учених, у якій представлено результати упровадження безбального оцінювання, а також інших систем контролю та оцінювання в межах авторських програм [4]. Дослідниками було виявлено переваги та недоліки описової оцінки. Найвагоміші переваги вбачаються у тому, що описова оцінка дає можливість: 1) надавати вичерпну інформацію про навчальний прогрес дитини, психофізичний розвиток, особистісне зростання; 2) демонструвати повну картину можливостей учня, зокрема й слабкі сторони, які простіше описати, ніж оцінити; 3) описати ступінь залучення школяра до завдання, докладені зусилля; 4) підкреслити роль зворотного зв'язку: висвітлює конкретні помилки, націлює, над чим конкретно слід працювати, мотивує; 5) уникнути сегрегації, застосовуючи порівняння з іншими учнями.

До недоліків віднесено таке: 1) трудомістка підготовка описів; 2) труднощі в індивідуалізації оцінки у великих класах; 3) складність надання негативної інформації в межах описової оцінки (за описом позитивних результатів губляться недоліки, що зрештою приносить більше шкоди, ніж користі); 4) відсутність усталеної мови спілкування в контексті описової оцінки (батьки не завжди можуть правильно інтерпретувати сигнали, що надсилає вчитель, та реагувати на труднощі у навчанні дитини).

Суголосні з польськими вченими й інші європейські дослідники, проте, попри усі мінуси вербального оцінювання, підкреслюють його потенціал у створенні умов гуманного навчання. Так, у Чехії [5] вербальне оцінювання набуває все більшої значущості, вчителі виявляють зацікавленість у використанні його як можливого способу підтримки розвитку учнів та сприймають словесне оцінювання як спосіб мотивувати дітей до подальшого навчання, надаючи їм конкретну інформацію про те, з чим вони добре справляються, а з чим ні.

У Словаччині експеримент щодо вербального оцінювання (1992-1996 рр.) не був успішно завершений, проте став стимулом до внесення Міністерством освіти і науки Словацької Республіки змін до методичних рекомендацій щодо оцінювання, поштовхом до проведення нових досліджень, організації постійно діючих конференцій та Асоціації вчителів та шкіл, що працюють зі словесною оцінкою. Незважаючи на чимало позитивних сторін вербального оцінювання, у словацьких школах тривалий час спостерігалася тенденція повернення до початкової форми оцінювання (класифікаційної, маркованої, бальної). Нині у країні закріплено законодавством комбіноване оцінювання, що на практиці означає доповнення оцінки (за шкалою від 1 до 5) словесним коментарем.

У початковій школі Молдови вербальне оцінювання здійснюється вчителем на основі критеріїв із використанням слів заохочення, а також наведено складові такого оцінювання: емоційну (посмішка; жести схвалення; міміка заохочення), змістову («Ти написав правильно», «Ти читав з правильною інтонацією», «Продовжуй звертати увагу на ...») та оцінку діяльності («Ти був активним», «Ти об'єктивно оцінив свого колегу», «Ти підтримував робочу атмосферу в групі» і под.), що дозволяє вказувати правильність напрямку роботи кожному [6]. Таке оцінювання сприяє розумінню дітьми своїх досягнень і труднощів у навчальній діяльності, наштовхує на пошук способів їх подолання, є передумовою вироблення в учнів самостійності, формування навичок самоконтролю і самооцінки, розвитку критичного мислення.

Чимало дослідників обстоюють ідею про те, що впровадження та послідовне використання вербальної оцінки дозволить уникнути так званого маркування учнів, яке ототожнювалося з традиційним бальним оцінюванням і часто несприятливо позначалося на психічному здоров'ї дитини, було джерелом шкільних фобій, а також конфліктів між учнями, батьками та вчителем. З огляду на це заслуговує на увагу запропоноване польськими методистками А. Бжезінською та Е. Місіорною «добре судження», що за своїми параметрами цілком відповідає описовій оцінці, служить і дітям, і дорослим, дозволяє тим й іншим корегувати свою діяльність [1]. На їхню думку, «добре судження» дає дитині інформацію про те, над чим їй доводиться працювати, як далеко вона знаходиться на шляху до досягнення мети; враховує можливості дитини; відзначає працю дитини, її зусилля, вкладені у виконання завдання; не маркує дитину; заохочує до подальшої роботи, змушує усвідомлювати, що зусилля будуть виправдані, принесуть відчутний результат; не служить покаранням або винагородою; не містить критики особи; враховує прогрес, досягнутий дитиною. Погоджуємося з методистками й зауважуємо, що натомість оцінка-бал не завжди «говорить» учням і батькам, що за нею стоїть. Наприклад: «Прочитав(-ла) вірш на вісім». Що мається на увазі – занадто швидко, занадто повільно, монотонно, невиразно?.. Оцінка-бал є синтетичною, зручною для порівняння окремих результатів школярів, проте за допомогою вербального оцінювання кожне досягнення може бути точно визначене та оцінене.

Правильне розуміння вчителями сутності вербального оцінювання засвідчило проведене нами онлайн опитування, що мало на меті вивчення досвіду впровадження формульованого оцінювання у практику сучасної школи. У відповідях на запитання щодо призначення вербального оцінювання найчастіше зустрічалися дефініції на кшталт: «схарактеризувати результати...», «мотивувати», «стимулювати», «допомогти навчатися без страху помилитися, без порівняння себе з іншими», «канал зворотного зв'язку між педагогом і учнем» і под. [7, с. 78].

Запровадження у вітчизняній системі освіти вербальної оцінки надало поштовх до створення на численних форумах та Інтернет-платформах добірок фраз, шаблонів, які рекомендуються до використання педагогами у процесі оцінювання. Аналіз таких публікацій дозволяє зробити висновок про те, що наведені словесні формули часто виражають лише емоційну оцінку («Супер!», «Молодець!», «Дивовижно!», «Чудово!», «Так тримати!», «Вже краще...»). Безперечно, під час словесного оцінювання емоційний відгук учителя (або інших учнів) на роботу дитини має важливе значення. Проте наведені формулювання не містять інформації про реальні результати, якість виконання роботи, поза увагою залишається змістова складова та оцінка діяльності дитини. За такого підходу нівелюється низка функцій вербального оцінювання, передусім – інформативна, коли описова оцінка має інформувати всіх учасників освітнього процесу про досягнення і прогрес у навчанні учня / учениці. Також зводяться нанівець коригувальна та прогностична функції оцінювання, оскільки без фіксації об'єктивної інформації про результати навчальної діяльності, специфіки індивідуального розвитку дитини неможливо окреслити ні шляхи подолання труднощів, ні перспективи та напрями педагогічної діяльності.

Важливо пам'ятати, що оцінювальне судження має характеризувати процес і результат навчання школяра, а не його особистість. Замість висловів на кшталт «Ти найрозумніший(-а)!\», «Я тобою (не) задоволений(-а)» варто використовувати фрази «Зверни увагу на ...», «Спробуй написати, як на зразку», «Сьогодні твоя відповідь більш точна», «Ти навів / навела дуже цікавий приклад», «Молодець, що помітив(-ла) і виправив(-ла) помилку» і под.

Фахівці зауважують, що оцінювальне судження має бути чітким, зрозумілим здобувачеві освіти, пов'язаним у його / її свідомості з конкретними видами діяльності та досягненнями, а також з акцентом на позитивний поступ. У цьому випадку вербальна оцінка буде виконувати мотиваційну функцію: спонукати дитину докладати подальших зусиль у школі та вдома, мотивувати до самоосвіти. Оцінювальне судження, яке фіксує не лише результат, але й зусилля, активність учня, характеризує його роботу, тактовно вказує на способи

усунення недоліків, демонструє конкретні досягнення, висловлене з повагою та добротою, вірою у здібності дитини, дає змогу навіть слабшим учням відчутти успіх і природне бажання вдосконалюватися.

Список літератури

1. Danuta Moroz Ocenianie opisowe –dobre czy zle? URL: http://edukacjaialog.pl/archiwum/2001,99/maj,169/ocenie_omisowe_-_dobre_czy_zle,1138.html

2. Наказ МОН від 13.07.2021 № 813 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти». URL: <https://imzo.gov.ua/2021/07/15/nakaz-mon-vid-13-07-2021-813-pro-zatverdzhennia-metodychnykh-rekomendatsiy-shchodo-otsiniuvannia-rezul-tativ-navchannia-uchniv-1-4-klasiiv-zakladiv-zahal-noi-seredn-oi-osvity/>

3. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів. К. : Генеза, 2002, 368 с.

4. Sijko K., Walczak A., Wiszejko-Wierzbicka D. Systemy oceniania w szkole – prawo i praktyka. URL: <http://produkty.ibe.edu.pl/docs/raporty/ibe-ee- raport-systemy-oceniania-w-szkole-prawo-i-praktyka.pdf>

5. Skutil M., Bachtikova K., Shimunkova B., Shtetkova H. Verbal assessment in primary education. URL: <https://library.iated.org/view/SKUTIL2020VER>

6. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării. Metodologia privind evaluarea criterială prin descriptori în învățământul primar clasele I-IV. URL: https://mecc.gov.md/sites/default/files/mecd_1-4_15.11.2019_site.pdf

7. Петрук О. До проблеми формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів: результати онлайн опитування вчителів. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи* : збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (20 квітня 2021 року, м. Запоріжжя) / за заг. ред. О.В. Пономаренко, Л.О. Сущенко. Запоріжжя : АА Тандем, 2021. С. 77-79. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725005>